

ДРАГОЉУБ Д. ЈОВАШЕВИЋ

НАЗИВИ НАРОДНИХ ИГАРА У ЧАЧАНСКОМ КРАЈУ

С обзиром да народне игре чачанског краја још нису биле предмет опсежнијих и дубљих студијских интересовања етнокореолога, требало би учинити нешто да се сазна о играма које је народ овог подручја всковима стварао, играо, примао, неговао и преносио на млађе. Требало би, ако већ није касно, на научној основи истраживати народне игре и у овим пределима западног Поморавља. Јер, ако је понеки етнокореолог и долазио у овај крај, чинио је то успутно, а путописац се површно освртао на народне игре.¹ Зато се о народним играма Чачка и његове околине писало мало и несистематично. Код тога су часан изузетак биле сестре Љубица и Даница Јанковић.² Међутим, није нам познато да ли је на овом терену учињено било шта у вези анкете Министарства просвете „о стању народних игара на територији НР Србије“, спроведеној ујесен 1948. године.³ Зато, овај прилог и нема другу сврху до да заинтересује меродавне научне институције и да подстакне пажњу њихових стручњака, како би се, једног дана, у овај крај упутиле екипе етнокореолога и етномузиколога да ту, на лицу места, утврде: шта је народ овог краја створио у чаробном свету игре и шта је од тих игара остало. Наша истражи-

вања евидентирају три стотине назива народних игара које су се овде играле. Њихови називи су занимљиви, а већина ових игара и данас је део овдашњег фолклора. На жалост, добар део ових игара задржао се само у памћењу старијих житеља Чачка и околине, а нешто се сачувало на одштампаним позивницама за чачанске забаве између два светска рата. Овај импозантан број назива народних игара вредан је пажње. Зато, поред већ поменутих намера, верујемо да ће овај скромни рад моћи да послужи чувању ових народних игара од даљег заборављања или, само, као доказ о некад богатом и непресушном стварању народног играча, певача и свирача овог краја, као и његове спремности да се инвентивно искаже кроз ову грану народног уметничког стваралаштва. Затим, ове народне игре су верна слика живота људи овог краја, њиховог животног оптимизма и смисла за заједништво. Најзад, оне су, надамо се, занимљиве и као прилог грађи за комплексније проучавање назива народних игара у чачанском крају.

Игре, као и остали облици народног уметничког стваралаштва, нераздвојни су део народног живота једног региона и његовог становништва. Овај крај, који обухвата добар део западне Србије, поседује бројне народне игре, које, опет, имају своје карактеристичне називе, мелодијску пратњу и играчки израз. Колико је у њима само-својности у играчком и музичком садржају, то нека буде оцена етно-кореолога и етномузиколога. Овај рад обухвата само називе народних игара, нађених на пространом подручју које се на запад пружа према Титовом Ужицу, а на југ од Чачка, узводно Морави, све до њених извора на Голији и, још даље, до Сјенице. И овде су народне игре настајале (и настају) у условима и законитостима друштвеног развоја, односно, непрестаног и непресушног умотворења човековог. А овдашњег човека, као и све људе света, обузима одушевљење и занос, па се он, уз песму и свирку, подаје осећањима и заигра.

Прикупљени материјал на овом терену сведочи да су после другог светског рата вршене снажне миграције становништва из пасивних крајева. Чачак и села око њега нагло су насељавани породицама из тих крајева. Долазили су (и долазе) из моравичког и ужичког краја, из Драгачева и из села крајњег запада Србије, који још носи давно превазиђени назив — Санџак. Досељеници су знатно допринели разноврсности назива народних игара обухваћених нашим пописом.

Коло је једина народна игра у чачанском крају, а то је разумљиво, јер „је коло чврсто уграђено у основу сваколике орске тради-

ције Јужних Словена и да је и данас најживља и најделотворнија формација игре.“⁴ Музичка пратња ових игара с временом се мењала и обогаћивала. Некад се играло само уз песму, уз звуке свирале, двојнице или гајди. Касније, са продором хармонике, и овде се игра уз свирање на хармоници, виолини и тамбурици, а од краја првог светског рата, па и сада, и уз пратњу лимених дувачких оркестара (трубача). Кола овог краја играју се највише уз мелодије у такту 2/4 и 4/4, а знатан их је број и у такту 3/4, па и у такту 6/8, 5/8 и 7/8.

Називи кола су бројни и занимљиви. Обично, потичу од песме, односно, од првог стиха песме уз коју се игра коло (Бледи месец; Ала волим гараву; Голуб гуче на јели; Мани ме се, цурице; Жени ме, тата и др). У великом броју назива народних кола одсликана је карактеристична кретња у игри или њени кораци (Шепалица, Трескавац, Заплет, У шест, Четворка, Три скока, Прекид, Осмица, У шезнаест, Пљескавац, Шпаџир, Суљкавац, Поскок и др). Многа кола носе обележја појединих крајева, покрајина, градова и планина (Београђанка, Ваљевчица, Призренско коло, Србијанка, Босанско коло, Сувоборка, Голијско коло итд). Понеко носи име ствари (Фијакер, Рукавица, Саџак). Има народних кола са именима из војне терминологије (XXXII класа, Трећепозивац, Артиљеријско, Топџијско, Партизанско коло). Понајвећи број кола носе сталешка обележја (Радничко, Докторско, Бачко, Официрско, Занатлијско, Професорско, Трговачко коло, Грнчарка, Молерско, Папуџијско, Ђурчијско и друга). Ту су и Робијашко коло, Калуђерка, Кокосџи урнебес, Мангупско коло. Има их и са називима бивших грађанских политичких партија (Радикалско, Напредњачко, Демократско коло). Велики број кола добио је називе мушких и женских имена (Љубишино, Босино, Дивна, Јованчица, Шано душо, Ратково). Наишли смо на кола са именима друштвених организација (Коло српских сестара, Ловачко коло, Комитско коло). Историјске личности су, такође, добиле места у називима кола (Карађорђе из Тополе, Краљице Наталије коло, Хајдук Вељково коло, Титово коло). Има их и оваквих: Маџарица, Швабино коло, Руски козарац, Циганчица. Поједина кола носе имена цвећа (Невен, Звонце, Рузмарин), птица (Чворак), воћа (Дуње ранке), па све до имагинарних: Вилино коло, Небеско коло. Наишли смо на народна кола: Шабачка чивија, Драгачевска труба, Српска паљба, Солунски пробој. Музичари су заступљени са Гајдашким, Тамбурашким и Хармоникашким колом. Најзад, и неки дневни листови добили су место у називу народог кола („Политика“ и „Време“).⁵

Већ из овога је уочљиво, а приложени попис ће то још више истаћи, бројни су називи кола. Из тога дознајемо да су многа донесена с разних страна.

Данас је и овај крај запљуснут модерним играма, страног порекла. У највише случајева, то су блазиране, по музичкој пратњи веома бучне, по садржају декадентне, по играчком изразу неинвентивне, али, у сваком случају, нападне и освајачке игре. Те игре су настале на западу Европе. Посредством страних филмова и наше телевизије, увозом грамофонских плоча и булеварске штампе, такве игре се преносе у нашу земљу и брзо се шире. То, свакако, не би било предмет наше пажње кад не би ишло у прилог потискивању наших народних игара. Треба да забрињава што су наше народне игре отписане код организовања омладинских игранки. Кола се играју још само на свадбама и сличним весељима. Но, и ту је избор народних игара препуштен музикантима, а они су, углавном, извођачи „новокомпонованих“ кола. Ако се захтева да засвирају неко старо народно коло, они слежу раменима и веле да такав назив никад и нису чули. Народне игре играју се још по селима. У Чачку се одржавају по „фолклорним“ групама. Међутим, у таквим групама кореографијом се баве нестручна лица, па су њихове „обrade“ народних игара веома далеко од истинског народног играња. У таквим групама све је подређено „укусу“ самозваних кореографа. Ако се у овом крају још изводи, чува и негује народно коло, оно право и чисто, уз песму и народну свирку, онда је то само у неким основним школама, где се усамљени музички педагог (или учитељ), пасионирани фолклориста, бори да на млађе пренесе бар нешто из нашег играчког наслеђа.

Овај попис народних игара чачанског краја обављен је у времену од 1969. до 1973. године. Анкетирано је око стотину становника овог краја, махом старијих људи и жена. Попис је обављен уз сарадњу ученика Основне школе „Ратко Митровић“ из Чачка, у склопу наставе музичког васпитања и наших покушаја да се кроз тимски рад, на терену, придобију најмлађи за наставу овог предмета, а преко њега да се створи база за потпуније интересовање ђака о фолклору, етнологији, етномузикологији и етнокорееологији. Као резултат таквих жеља и намера појављује се овај скроман прилог. Ђацима Основне школе „Ратко Митровић“ у Чачку, одушевљеним сарадницима на овом послу, одајемо топлу захвалност.

П О П И С
НАРОДНИХ КОЛА У ЧАЧАНСКОМ КРАЈУ

А		Г	
Ала волим гараву		Гајдашко коло	
Анка Србијанка		Гаравац	
Арапско кокоњеште		Голијско коло	
Артиљеријско коло		Голуб гуче на јели	
		Горњанка	35
Б		Грлица	
Бајинобаштанско коло	5	Грнчарка	
Београђанка		Гуржанка	
Бећарац		Д	
Бисерка		Даворике дајке	
Бледи месец		Девојачко	40
Бојацијско коло	10	Девојчица жито жање	
Бојерка		Демократско коло	
Босанско коло		Десетка	
Босино коло		Дивна, Дивна	
Бранково коло		Дилберско коло	45
Брђанка	15	Добричино коло	
Брусничко коло		Докторско коло	
Буњевачко коло		Драгачевска труба	
В		Драгачевско коло	50
Вељевчица		Драгицино коло	
Вилино коло		Дреновачко коло	
Витино коло	20	Дунавац	
Власинка		Дуње ранке	
Воденичарско коло		Душаново коло	
Водичанка		Ђ	
Војвођанско коло		Ђачко коло	
Војничко коло	25	Ђурђевка	
Врањанка		Ђурђевка повозна	
Врбањац		Ђурђевка умесна	
Врбљанка		Ђурђевчица	
Врњачко коло		Ђурђевски уранак	60
Врти коло	23		
			235

Е		К
Ерско коло		Калетово коло
Ж		Калуђерка 90
Жангубичанка		Кандино коло
Жени ме, тата		Капларско коло
Живанино коло		Карађорђе из Тополе
Жикинац 65		Каранка
З		Катице, Катице 95
Заврзлама		Качерац
Зајечарац		Козарац
Зајечарка		Козарачко коло
Зајечарско коло		Кокочији урнебес
Занатлијско коло 70		Коларићу, Панићу 100
Заплет		Коленике, вретено
Звонце		Коло воде
Звончица		Коло српских сестара
Зубатовка		Коло води Васа
Зупчанка 75		Колубарско коло 105
И		Комитско коло
Ивањичко коло		Коњички кукуњез
Ивањчица		Коњичко коло
Ј		Копачко коло
Ја посејах лан 8		Коритарка 110
Јаворско коло		Крагујевчанка
Јагодинка 80		Краљево коло
Јагодице		Краљице Наталије коло
Јендостранка		Кукуњевка
Јелена девојко		Кукуњез 115
Јеличко коло		Л
Јелке криводелке 85		Левакиња
Јечам жњела		Лесковачка четворка
Јованке, Стојанке		Лесковчанка
Јованчица		Лике, лике
		Ловачко коло 120
		Лунетово коло

Љ		О	
Љубишино коло		Обреновачко коло	
Љубићко коло		Овчарац	
Љубово коло		Ој ти, Којо	
		Ој молеру, молеру	155
		О Јелена, Јелена	
		Ој Никола, Никола	
		Око моје гараво	
		Опанчићи момачки	
		Орачко коло	160
		Оријент коло	
		Осам корака	
		Ослобођење	
		Осмица	
		Официрско коло	165
		Озачарско коло	
М		П	
Мађарица	125	Панчевачко коло	
Маказице		Паун пасе, трава расте	
Македонско коло		Пашоново коло	
Мани ме се, цурице		Пекарско коло	170
Малгупско коло		Петле, петлићу	
Маро Ресавкињо	130	Перунчица	
Матарушко коло		Пионирско коло	
Мељачко коло		Плетеничко коло	
Меље Петру воденица		Пљескавац	175
Милошевка		Повијорац	
Мицино коло	135	Повозито коло	
Моја кућа богата		Подофицирско коло	
Молерско коло		Пожаревачко коло	
Момачко коло		Пожежанка	180
Моравац		Полети соко	
Моравица	140	„Политика“ и „Време“	
Моравички преплет		Полуретко	
Мрчајевачко коло		Пољско коло	
		Посеја деда три леје лука	185
		Поскок	
Н			
Напредњачко коло			
Наталијино коло			
Небеско коло	145		
Неда гривну изгубила			
Невен коло			
Николино коло			
Нишлијско коло			
Нова чачанка	150		
Њ			
Њиве, њиве пооране			

Поранила девојчица		Смедерево граде	
Правничко коло		Соко пева на грани	
Прекид коло		Солидарност	
Прело	190	Солунац	225
Прелићко коло		Солунски пробој	
Призренско коло		Спасића коло	
Проломчица		Србијанка	
Професорско коло		Сремчица	
		Српска палџа	230
Р		Стара Влајина	
Рабаџијско коло	195	Старосватско	
Радикал		Суворборка	
Радикалац		Суводолка	
Радикалско коло		Суљкавац	235
Радничко коло		Т	
Радојкино коло	200	Тамбурашко коло	
Разлаз коло		Тандрчак	
Расла трава ситница		Теманац	
Ратково коло		Терзијско коло	
Ретко коло		Титово коло	240
Робијашко коло	205	Топџијско коло	
Рудничанка		Трговачко коло	
Рудничких учитеља коло		Трговачке омладине коло	
Рузмарин		Трескавац	
Рузмаринка		Трећепозивац	245
Рукавица	210	Тридесетдруга класа	
Руски козарац		Три скока	
С		Трнавац	
Савино коло		Трнавско коло	
Сарајевка		Тројанац	250
Сарајка		Тројка	
Саџак коло	215	Ћ	
Свадбарско коло		Ћурчијско коло	
Свила се грана јоргована			
Сибиново коло		У	
Ситно коло		Ужичанка	
Слама, сено	220	Ужичка чарлама	
Смедеревка			

НАЗИВИ НАРОДНИХ ИГАРА У ЧАЧАНСКОМ КРАЈУ

Ужичко коло	255	Чарлама	275
У Милице дуге трепавице		Челенчица	
Учитељско коло		Чеп, чеп у славину	
У шеснаест корака		Чергино коло	
У шест корака		Черго моја, чергице	
		Четворка	280
Ф		Чизме моје шкрипућу	
Фијакер коло	260	Чујеш, секо	
		Ц	
Х		Цамбас коло	
Хајд' на лево			
Хајдук Вељка коло		Ш	
Хајдучко коло			
Хармоникашко коло		Шабачка чивија	
		Шано душо	285
Ц		Шарено коло	
Цануле, бануле	265	Швабино коло	
Цигански урнебес		Шепалица	
Циганско коло		Шестица	
Циганчица		Шестоперац	290
Црногорско коло		Шест унапред	
		Шетња	
Ч		Шибажле, шибажле	
Чапљино коло	270	Широко коло	
Чачак		Шнајдерско коло	295
Чачанка		Шпацир	
Чвор		Шумадијско коло	
Чворац		Шумадинка	
		Шумарка	
		Шуматовац	300

ПОПИС АНКЕТИРАНИХ ЛИЦА

Богосав Ђојбашић	Бранка Лазаревић
Божидар Томашевић	Велимир Обрачевић
Борисав Николић	Велимир Ђосић
Борислав Словић	Вељо Половић
Бранимир Милекић	Вера Бојовић

Вера Цветић
 Видосав Петровић
 Витомир Животић
 Владимир Ђетеновић
 Властимир Вукосављевић
 Војимирка Кујунџић
 Војимирка Ђосић
 Гвозден Томашевић
 Гвозденија Ђаловић
 Грозда Скелић
 Грозда Ресимић
 Данило Нешовановић
 Даринка Љубичић
 Даринка Томашевић
 Добривоје Бојовић
 Добросав Ђуновић
 Драган Алексић
 Драган Стризовић
 Драго Вукадиновић
 Драго Полексић
 Драгољуб Илић
 Дринка Томашевић
 Душанка Цветић
 Ђорђе Томашевић
 Живана Баралић
 Живојин Скелић
 Живота Перишић
 Зорка Вујовић
 Здравко Станић
 Илинка Јовановић
 Јаков Стевановић
 Јана Радоњић
 Јелена Ђукић
 Јован Ђирковић
 Ката Чекеревац
 Ковиљка Филиповић
 Коса Матијевић
 Крсман Дабовић
 Марко Зорић
 Мила Вранић

Милан Марјановић
 Миленка Ђорђеиловић
 Миленка Микић
 Миленка Милутиновић
 Миленко Бојовић
 Милија Цветић
 Милијана Копуновић
 Милић Миловановић
 Милица Радосављевић
 Милица Ранковић
 Милован Мијаиловић
 Милован Остојић
 Миломирка Николић
 Милорад Ракетић
 Милостива Петровић
 Милунка Марковић
 Милунка Мићовић
 Милутин Мићовић
 Мира Вељовић
 Мирослав Павловић
 Михаило Миловановић
 Обрад Бодић
 Обрад Пушкарица
 Олга Туровић
 Раденко Димитријевић
 Радмила Петровић
 Радојко Нешковић
 Радојла Кузмановић
 Ратка Боричић
 Роса Гагричић
 Светислав Милекић
 Селимир Виторовић
 Симка Петровић
 Славко Костић
 Софија Ђокић
 Софија Пантелић
 Софија Петровић
 Стаменка Василијевић
 Стана Петровић
 Станимир Главоњић

Станимирка Перишић
 Станика Марковић
 Станислав Миловановић

Стеван Вуковић
 Џмиљка Чарапић
 Часлав Вуловић

ПОПИС МЕСТА

Атеница (Чачак)
 Бељина (Чачак)
 Брђани (Горњи Милановац)
 Видова (Чачак)
 Граб (Лучани)
 Гугаљ (Пожега Ужичка)
 Дучаловићи (Лучани)
 Јанчићи (Чачак)
 Јездина (Чачак)
 Котража (Лучани)
 Краварица (Лучани)
 Кремна (Титово Ужице)
 Крстац (Лучани)
 Кулиновци (Чачак)
 Лозница (Чачак)
 Лопаш (Пожега Ужичка)
 Љубић (Чачак)

Марковица (Лучани)
 Милићевци (Чачак)
 Накучани (Горњи Милановац)
 Негришори (Лучани)
 Паковраће (Чачак)
 Папратиште (Пожега Ужичка)
 Парменац (Чачак)
 Придворица (Чачак)
 Пухово (Лучани)
 Радаљево (Ивањица)
 Риђаге (Чачак)
 Ртари (Лучани)
 Сјеница
 Соколићи (Чачак)
 Церова (Ариље)
 Чачак

НАПОМЕНЕ

1. М. Ђ. Милићевић: Кнежевина Србија 1876; Краљевина Србија, Београд, 1884.
2. Љубица и Даница Јанковић: Три генерације народних игара у Чачку, Гласник Етнографског музеја у Београду, књ. XVI, стр. 163—169.
3. Оливера Младеновић: Прилог проучавању назива народних игара, „Народно стваралаштво — Фолклор“, св. 3—4, Београд, 1962. године, стр. 230.
4. Оливера Младеновић: Коло као основни облик игара Јужних Словена, саопштење на V међународном конгресу слависта 17—23. септ. 1963. у Софији, „Народно стваралаштво — Фолклор“ св. 7, Београд, 1963, стр. 503, 504.
5. „ВРЕМЕ“ је режимски дневни лист у Београду између два светска рата.

NOMS DES DANSES POPULAIRES DANS LA RÉGION DE ČAČAK

Dans la ville de Čačak et dans sa région on a fait, entre 1969 et 1973, une liste des danses populaires, qui montre que trois cents noms de ces danses peuvent figurer sur cette liste. La ronde est la seule danse populaire dans cette région. Les danses populaires, comme les autres branches folkloriques aussi, reflètent fidèlement l'optimisme vital du peuple de cette région de la Serbie de l'ouest et leur sens pour la communauté.

Ce matériel documentaire démontre qu'après la dernière guerre la forte migration de la population des provinces passives avait amené un grand nombre de familles à s'installer dans la région de Čačak. Ces gens venaient des régions montagneuses de la Serbie de l'ouest. A part les danses populaires de la population autochtone, la liste citée englobe aussi les danses de la population immigrée.

Les noms des ces danses sont nombreux et bien intéressants. Le plus souvent le nom de la danse vient de la chanson populaire qui l'accompagne. Parfois le nom suggère le pas ou quelque mouvement caractéristiques pour la danse en question. Puis, les danses populaires portent les noms des certaines villes et régions, des rivières ou montagnes, des personnages mêmes. Il y a des danses dont les noms se rapportent aux caractéristiques de certaines professions, ou unités militaires, des personnages historiques, d'organisations sociales. Enfin, ce sont aussi les noms des fleurs, des fruits, des oiseaux etc.

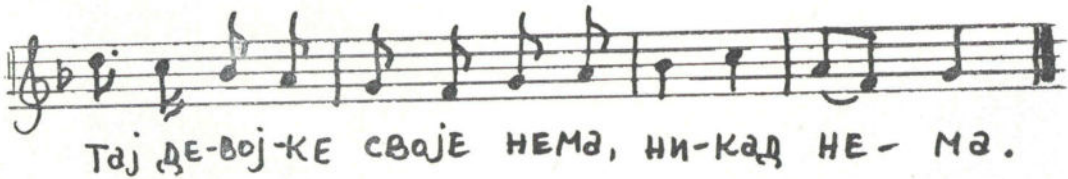
L'auteur espère que ce travail pourrait servir comme un matériel utile dans l'étude des noms des danses populaires dans la ville de Čačak et de sa région.

DRAGOLJUB D. JOVAŠEVIĆ

Чачанка

- КОЛО -

по пЕвању
Перке Јовашевитх

НАРОДНИ ПЕРАДАМ
бр. 425 → ←
195. ГОД

НАРОДНИ МУЗЕЈ
бр. 445
ЧАЧАК

ЧАЧАК — ЗАБАВА

И ДЕО — ИГРАЦКА

1. Краљско оро	ОДМОР	1. Трговачко коло
2. Ридењчко коло		2. Београданка
3. Омладинско коло		3. Девојачко коло
4. Чачанка		4. Смедерска
5. Рудничанка		5. Кокосиште
6. Шуматонац		6. Санитетско коло
7. Вршњанка		7. Буђењка
8. Хомољка		8. Витољка
9. Бојерка		9. Железно коло
10. Саријанка		10. Тобинско коло
11. Фелинско коло		11. Гужанка
12. Власиња		12. Коритарка

Устај дио зора је!

Коловође јављају се на каси.

Играоница Ст. Матића — Чачак. 1900

Сл. 1. Позивница за забаву Поткивачко-ковачког еснафа у Чачку из 1900. — распоред игара

Сл. 2. Фолклорни ансамбл Женске занатске школе у
Чачку из 1931. године